

Tudomány napi konferencia

2012. november 20.

**A válság hatása a menedzsmentre – történelmi
aspektusban**

**Prof. Dr. Dobák Miklós
Intézetigazgató egyetemi tanár**

A Magyar Királyság politikai-gazdasági környezete a 18-19. században

Philip W. Hörnigk: Oesterreich über alles, wann es nur will című, 1684-ben kiadott munkája, mely roppant népszerű lett, 16 kiadást ért meg: a Habsburg Birodalom gazdasága önálló és önellátó lehet. Ennek érdekében gazdasági munkamegosztást kell bevezetni a birodalomban, melyben Magyarországnak az élelmiszerellátó szerepét kell betöltenie.

E munkamegosztás előnye Magyarország számára a biztos ciszlajtán felvevőpiac, hátránya viszont az osztrákokhoz és csehekhez képest lassabb iparosodás.

1840. évi XVII. törvénycikk: szabad gyáralapítás lehetségessé vált Magyarországon.

Reformkor: a reformellenzék a gazdasági önrendelkezést kívánta, ami alatt nem az elszakadást, hanem a birodalom többi részével fennálló gazdasági kapcsolatok újrendezését értették.

Abszolutista kormányzás kisebb kitérőkkel 1867-ig. **Cél:** minden tekintetben (így gazdaságilag is) **egységes birodalom létrehozása.**

1851. A belső vámhatár eltörlése.

1849-től az 1870-es évekig: világszintű agrárkonjunktúra

Ennek jótékony hatása Magyarországra: a közép- és nagybirtok modernizációja, gépesítés (gőzgép a cséplésnél)

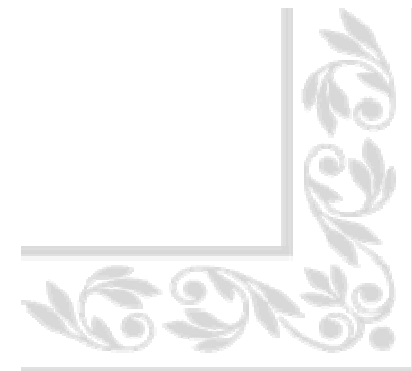
A magyar gabonatermelés 1849-1867 között 20-30%-kal nőtt.

Meginduló vasútépítés: ez kedvező hatású, de a magyar vámszabadkikötő, Fiume ebből ekkor még kimaradt.

1864. pesti érték- és árutőzsde létrehozása.

A bányászat is fejlődik, de nemzetközi viszonylatban még elmaradott.

Nagyon erős és fejlődő **malomipar.**

Az 1867-es kiegyezés Ausztria és Magyarország között

Az 1873-as gazdasági válság

A 19. század legsúlyosabb válsága, csaknem egy évtizeden át stagnált a gazdaság.

Első „modern” válság: először fordult elő, hogy a recesszió nem az agrárszektorból indult ki, hanem az ipari túltermelés okozta.

Főleg az **Egyesült Államokban, Németországban és az Osztrák-Magyar Monarchiában** komoly visszaesés.

Magyarországon nem az ipari túltermelés okozta a problémát, hanem a **bankrendszer** került **nehéz helyzetbe**, a **vasútépítés** és az **építkezések lassultak le vagy álltak le teljesen** a második lépcsőben.

A válság hatására Magyarországon egymás után születtek az **1880-as és 90-es években** az **iparfejlesztési és ipartámogatási törvények**.

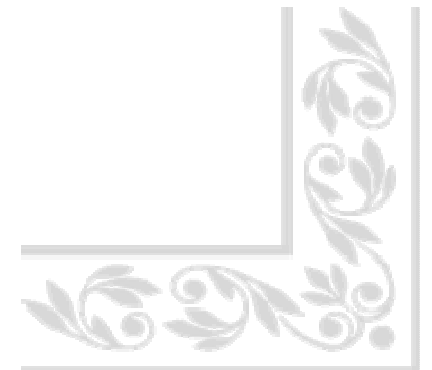

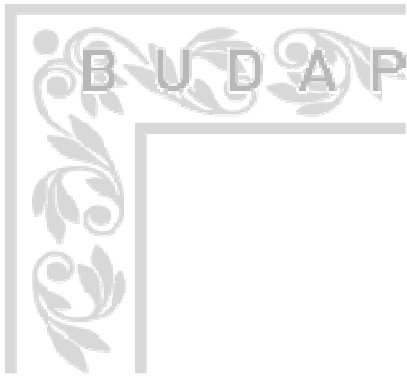

1900 (-1914) – 1919

**A Scientific Management és a német „betriebswirtschaftliche Organisationslehre”
korai hatása**

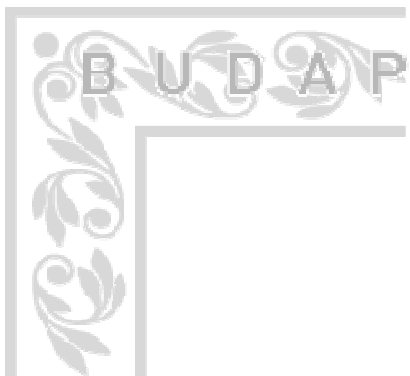
- Századforduló ipari prosperálásának jótékony hatása
- 1902 Zelovich Kornél (Műegyetem): „Közgazdasági ismeretek behatóbb tanítása” (a külfölddel történő összehasonlítás tükrében)

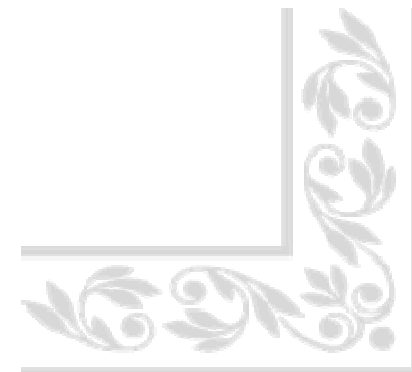

- **1909 Feyér Gyula: „szintetikus feladatok” ellátásához szükséges tananyagok fejlesztése a Műegyetemen: management, üzemgazdaságtan, önköltségszámítás, munkatudomány, alkalmazott pszichológia, szervezés**
- **Méhely Kálmán, Szabó Ervin mint a taylori szervezési elvek magyarországi népszerűsítője: tanulmányok, vitaesték (Magyar Mérnök- és Építészegylet vitaestjei)**

- **Viszonylagos ideológiamentesség; angolszász és német hatás kvázi egyensúlya**
- **1918. Maróthy Kálmán előadása angol tapasztalatokról (szabványosítás)**

Magyarország a két világháború között (1918-1945)

Az **1920. június 4-i trianoni béke**: Az új határok miatt **hatalmas aránytalanságokat** okozott Magyarország **gazdasági szerkezetében**.

Mindez **súlyos gazdasági válságot** okoz:

1919. a mezőgazdasági termelés a háború előttinek 33%-a

1920. a mezőgazdasági termelés a háború előttinek 50-60%-a

1920. a gyáripari termelés a háború előttinek 35-40%-a

1921. a gyáripari termelés a háború előttinek 50%-a

A **termelés kieséshez** magas **infláció** társult:

1919. augusztus: 100 magyar korona = 11,6 svájci frank

1920. június: 100 magyar korona = 3,1 svájci frank

Munkanélküliség, a bérből és fizetésből élők életszínvonalának drasztikus csökkenése következett be.

A világgazdasági válság

1929. október 24. New York-i tőzsdekrach

Magyarország: a mezőgazdasági termékek árának drasztikus csökkenése (túltermelés): 50-, de akár 70%-kal is alacsonyabb árak.

A külföldi hitelek elapadtak, **az agrárrolló megnyílt.**

Az **ipar** 1930-ban érezte meg először a válságot (A gépipar ebben az évben 48%-kal esett). Az ipari szektor **termelése 1932-ig 24%-ot esett.**

A válság 1931 nyara után kezdett el elmélyülni. A nemzetközi pénzügyi és hitelrendszer válsága Magyarországot is elérte. **Az ország arany- és devizakészletei kimerültek.**

A válság alatt kezdték el bevezetni a gyárakban a **Bedeaux-rendszert**, ami a **teljesítmény szerinti bérezés** egy fajtája: a norma alatt teljesítőket elbocsátják, a jól dolgozókat premizálják.

1920-1945

Vesztes háborútól a háború elvesztéséig

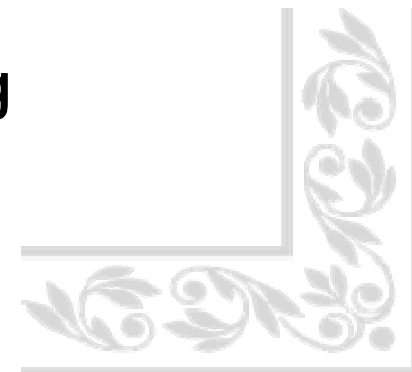
Racionalizálási mozgalom és a német üzemgazdasági szervezéstől erősödő befolyása

- **Taylorizmus: „Gyógyír” a trianoni diktátumra!?
Hasonlóságok: német jóvátétel és újjáépítése (Winter); a kommunizmus felépítésének „záloga” Leninnél: Taylor**
- **Taylorizmus-fordizmus „feloldódása a racionalizálási mozgalomban – erőteljes német közvetítéssel**
- **Az emberi magatartási irányzatok (HR, OB) csekély súlyú szerepe**

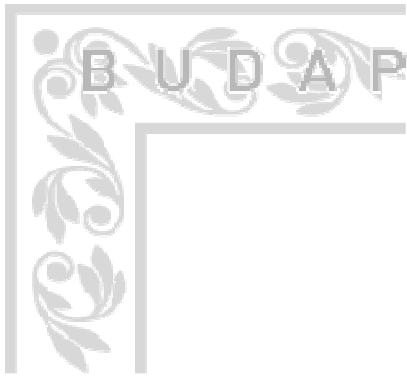

- **Német befolyás erősödése:**
angolszász-német kvázi egyensúly megbomlása: a „deutsche betriebswirtschaftliche Organisationslehre” térhódítása
 - **Általános szervezéstudomány és üzemgazdaságtan**
„metszéspontjai” kerülnek előtérbe
 - **Erőteljes ökonómiai orientáltság**
(gazdaságosság, hatékony teljesítmény)
 - **Feladat-, eszköz- és célorientáltság**

- **Racionalizálódás alapvető objektumai:**
 - ipari üzemek és termelési ágak (pl. gépipar)
 - Közigazgatás
 - az üzem (vállalat) mint gazdasági (elvétve mind szocitechnikai) egység
 - Közigazgatás formális-rationális megreformálása a Taylor-Fayol-Weber szerinti célracionális felfogásban (Magyary Zoltán)
- **Érintkezés a „közgazdaságtannal” Metlekovits Sándor elnöki beszéde a Közgazdasági Társaság működéséről (Közgazdasági Szemle 1920/1.)**

Fontosabb állomások

**1924 Szanálási Törvény (államháztartás egyesítése érdekében):
Országos Takarékosági Bizottság**

**1927 Magyar Vasművek és Gépgyártók Országos Egyesületében
megalakult a gépipari racionalizálás bizottsága**

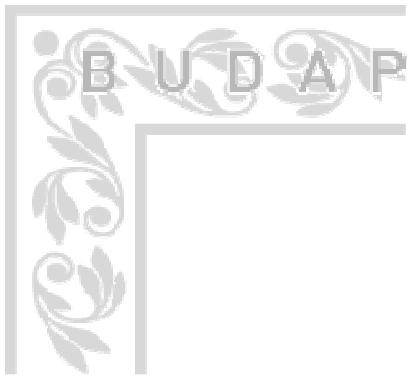
1928 Szervezés és üzemgazdálkodás c. folyóirat

**Cél: racionalizálás propagálása és terjesztése
a szerkesztőbizottság tagjai: Bálint Antal,
Kelemen Móric,
Maróthy Kálmán**

**Témák: üzlet és üzemvezetés általános
szervezési kérdései, bevásárlás, eladás,
adminisztráció organizációja; ismertetik Gantt,
Ebert munkásságát;**

**Üzemstatisztika (Herczog Miksa);
Segédeszközök: számológép (dr. Kiss Ernő),
irodagépek, szabványosítás;
Külföldi tapasztalatok (Bosch, Ford Motor
Company) bemutatása; Emberi munka
jelentősége: Bálint Antal pszichotechnikai
laboratórium vezetője**

1929 Rajty Tivadar: Az irodaüzem racionalizálása

1930 Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása

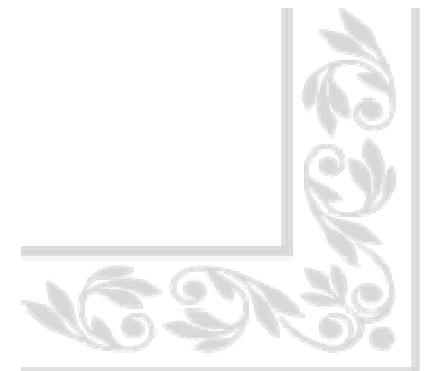
1931 Kormánybizottság alakul az állami adminisztráció

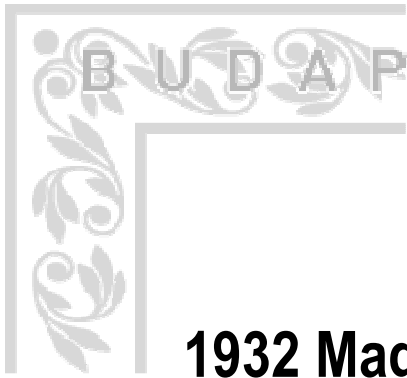
**racionalizálására: élén Magyary Zoltán áll. Magyarul ismerteti
Fayol munkásságát**

1932 Magyar Közigazgatástudományi Intézet

(Magyar kormány és Rockefeller! alapítvány)

1931 Hollós József és Hollós István: Racionalizálás

**1932 Magyar Racionalizálási Bizottság megalakulása,
3 év előkészítő munka, elnök: Dr. Chorin Ferenc, alelnök: Kende
Tódor, ügyvezető igazgató: Kelemen Móricz**

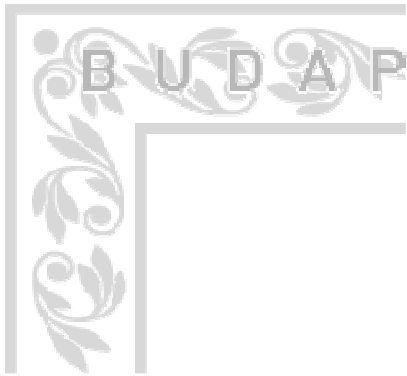
**Szaksztályok: anyaggazdálkodás, munkatudomány, üzemi
adminisztráció, önköltségszámítás, termelési és eladási budget és
kontrollja, kereskedelmi könyvelés, iroda-technika.**

Üzemi tapasztalatok kicserélése.

**Egyéb általános tudományos és gyakorlati kérdésekről tájékoztatási
tevékenység.**

Az üzemgazdaság körébe vágó magyar szakkifejezések értelmezése

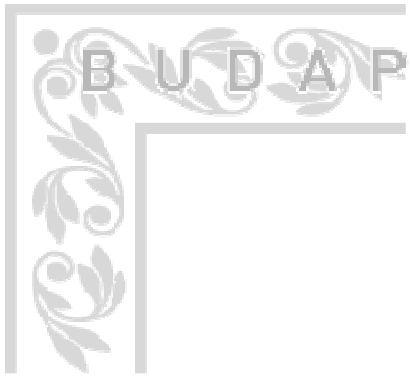
Viták a racionalizálás fogalmáról

**Vállalati racionalizálások: ELMŰ, BSZKRT, Magyar Királyi Posta,
Fűzfői Papírgyár**

**Egységes számlarend, standard önköltségszámítási rendszerek
(1933)**

**1935 Rajty Tivadar: A szervezés vezérfonalai (első
szervezőmódszertani könyvnek tekinthető)**

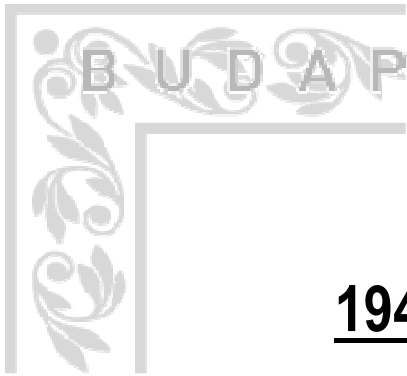

1940-es évektől

Műegyetem Mérnöki Továbbképző Intézetének kiadásai

- **Széchy, Juhász, Varga József és Varga Károly, Dancsházy, Avar, Vedres, Kelemen munkássága**
- **Erőteljes német üzemgazdasági szervezési hatás**

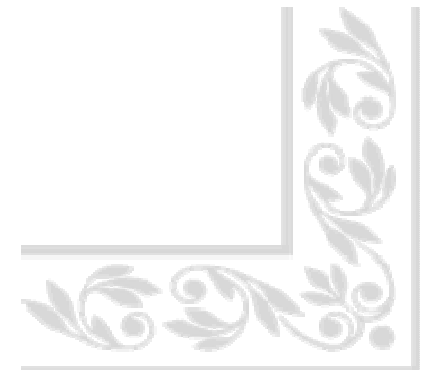
1946-56 az utözöngék és felszámolások kora

1946 Varga Károly: A vezetés alapvető kérdései

1947 Varga József: A szervezés alapelvei

1948 A Műegyetem Mérnöki Továbbképző Intézetének kiadványait megszüntetik

**A Magyar Racionalizálási Bizottság és más –
II. világháború előtt alakult – szakmai szervezetek
felszámolása**

**1950-től felszámolják a vállalatok szervezési részlegeit;
nincs szükség külön szervezőkre: a vezető feladata a felülről
kapott utasítások megszervezése (végrehajtása)**

**(A rendszer itt is kétarcú: „nincs szükség szervezésre és főleg
vezetésre”, de a legdurvább taylori rendszer érvényesül,
például normarendszerben!)**

Egyetemek értékmegőrző – átmentő szerepe

- **Műegyetem:**

1949üzemi Tervgazdaságtan Tanszék

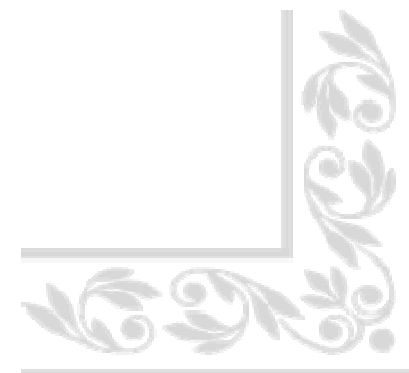
(Harsányi István, Kádas Kálmán)

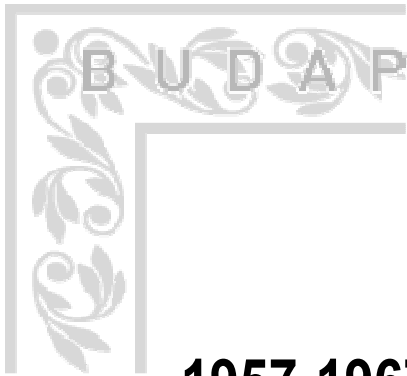
Gazdasági Mérnöki Képzés a Gépészmérnöki Karon

- **Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem**
1952 Ipargazdaságtani Tanszék
(Susánszky János)
Ipar- és üzemgazdaságtani diszciplínák
művelése

1957-1967 A szervezéstudomány kibontakozásának lehetősége

Újra Scientific Management és német üzemgazdasági szervezéstan, csak néha burkoltan: "szendvics effektus"

Humanisztikus irányzatok megjelenése (HR, motivációs elméletek)

A szervező szakma felélesztése és megerősödése

- **folyóiratok átalakulása Ipargazdaság, Számvitel és Ügyviteltechnika, Szervezés-Vezetés**
- **Ágazati ISZI-k megalakulása**
- **Nagyvállalati szervező intézetek és szervező osztályok**
- **Műszaki Egyetemek szerepe tovább erősödött**

- **Műszaki Egyetem**

Üzemi Tervgazdaságtan Tanszék → Ipari Üzemgazdaságtan Tanszék

Industrial Engineering oktatásának és kutatásának az erősödése

Üzemszervezés, költséggazdálkodás

Szervezéselmélet- és módszertan

- **Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem**

új tananyagok:

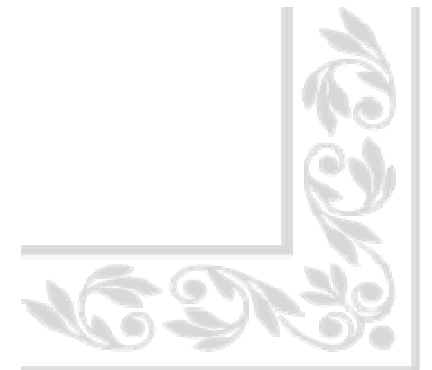
Ipargazdaságtan

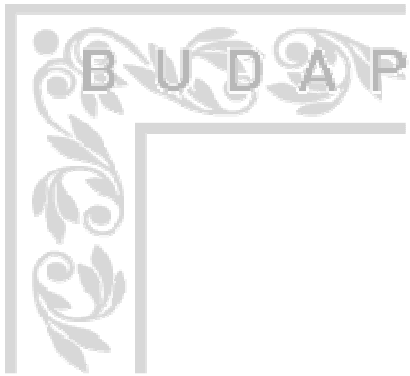
Iparvállalatok tervezése és szervezése

Az üzemszervezés alapjai

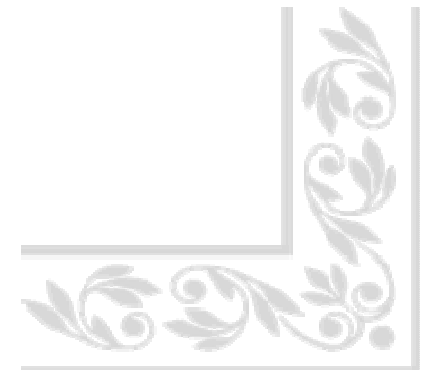
1960/61 Iparszervezés tárgy

1964 Borsodi Vezetőképző Iskola

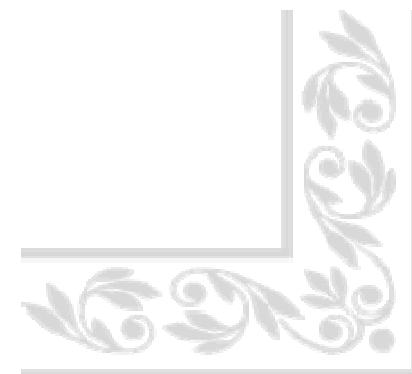
- **Veszprémi Vegyipari Egyetem**
Gazdasági jellegű tárgyak oktatása
(Balassa János, Tímár László)
1967 Központi Önálló Üzemgazdasági Tanszéki
Csoport (Vándor Józsefné)
- **Erdei Ferenc MTA és a vezetéstudomány**

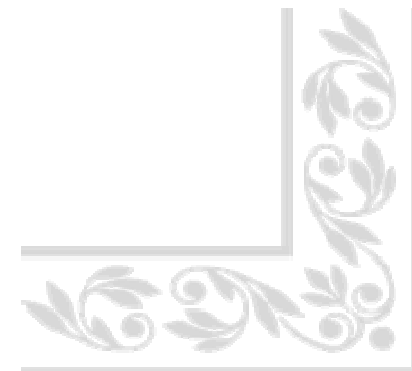
1968-tól (1980-ig)

- Új gazdasági mechanizmus "liberalizációs" hatása: korlátozott piac és korlátozott önállóság lehetősége
- A vezetéstudomány fejlődésének lehetősége megteremtődött
- OVK, SZVT
- Új diszciplínák hatása: operáció kutatás, rendszerelmélet és kibernetika, döntéselmélet

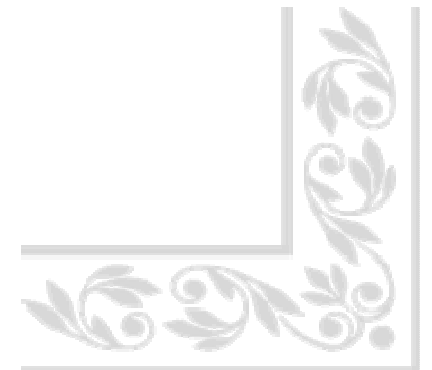

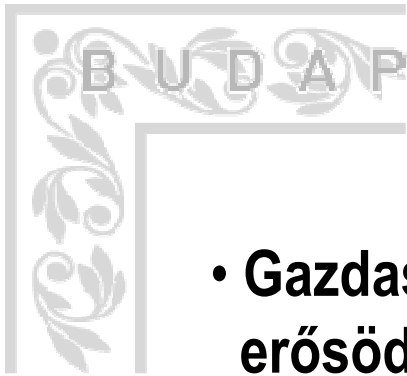
- **1972 A Közigazgatás komplex tudományos megalapozása**
- **kormányhatározat → kvázi Magyar rehabilitálása**
- **Szervezéseméleti, szervezetszociológiai és magatartási kutatások megerősödése**
- **Egyetemi sokszínűség**

- **Műszaki profilú egyetemek (Műegyetem, Miskolci NME, Veszprém Vegyipari Egyetem):**
 - **oktatási profilok szélesítése,**
 - **szervezéstudomány intenzív művelése, szervezés módszertan (Ladó László)**
 - **alkalmazott vezetéstudományi ismeretek kutatása és oktatása**
 - **"szervező szakmérnöki" diplomák**
 - **rendszer szervezési ismeretek oktatásának erősödése (pl.: Veszprém Vállalati Rendszerszervezési Önálló Tanszéki Csoport)**

- **Gazdasági jellegű egyetemeken a szervezés oktatásának erősödése**

MKKE Ipari Üzemszervezési Tanszék

Szervezőmódszertani, szervezetelméleti és vezetéselméleti ismeretek (Máriás Antal, Kovács Sándor)

1970. szept. 1. MKKE Kihelyezett nappali tagozat

Pécsett megindul az oktatás

Szervezés tárgyak oktatása a Vállalat-gazdaságtani intézetben

- **Ágazati és nagyvállalati szervezési intézetek, szakmai egyesületek növekvő szerepe**
- **1980 Akadémia (MTA) Vezetés- és Szervezéstudományi Bizottságának határozata**

